

Institutionele lasagne | Brussel kampt met hardnekkige afvalbergen, mede doordat niemand echt verantwoordelijk lijkt voor wat op straat ligt. Een burgercollectief trekt het zich aan. 'Als je overal afval ziet, geeft dat het gevoel dat de regels er niet toe doen.'

In Brussel hoopt **het afval** zich op: 'De boodschap is: hier mag het'

tekst **Annelies Bontjes**

In Brussel heeft een afvalberg een eigen Instagramaccount. Op de Waversesteenweg in de Matongewijk groeit en krimpt-ie al meer dan twintig jaar. Op sommige momenten is hij wel twee meter hoog. Hij wordt opgeruimd, maar komt net zo makkelijk weer terug. Het is een bijna absurd beeld, en tegelijk een treffende samenvatting van het afvalprobleem in de stad.

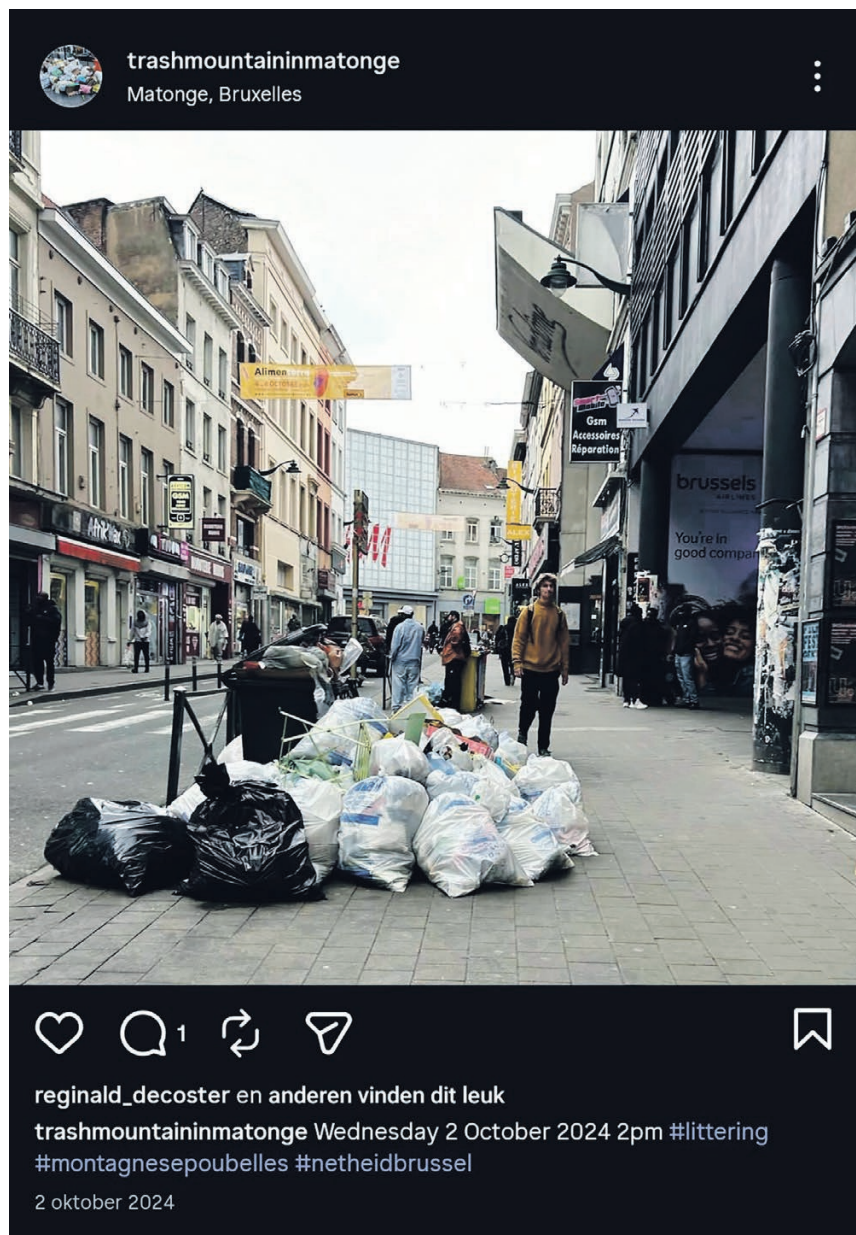
Brussel krijgt zijn afval niet weg. Vergelijkende cijfers zijn schaars, maar in brede stedelijke vergelijkingen scoren andere wereldsteden als Parijs, Amsterdam of Kopenhagen steevast beter op algemene leefkwaliteit. Wat betreft de netheid van de publieke ruimte doet Brussel het zelfs opvallend slecht. Hoe komt het dat een van de belangrijkste steden van Europa zo'n hardnekkig vuilprobleem heeft?

Het antwoord begint bij hoe Brussel zijn afvalverwerking organiseert. In tegenstel-

ling tot veel andere grote steden moeten Brusselaars hun vuilniszakken los op straat zetten, en dus niet in containers of afgesloten bakken. Dat neerzetten mag enkel binnen bepaalde uren op één of twee weekdagen, afhankelijk van een afvalkalender die per straat kan wisselen. In de praktijk worden zakken vaak te vroeg buiten gezet of blijven langer staan.

Daar komt nog bij dat veel woningen in Brussel klein zijn en weinig ruimte bieden om afval tijdelijk binnen te houden, waardoor bewoners sneller geneigd zijn hun vuilniszakken al buiten neer te zetten. Brussel is een relatief arme stad. Volgens cijfers van Statbel loopt het risico op armoede of sociale uitsluiting er op tot 29,4 procent, tegenover 21,9 procent in Wallonië en 9,4 procent in Vlaanderen.

Volgens burgercollectief Brussel (Pou) belle schiet het huidige afvalstelsel tekort. "Die vuilniszakken zo los op straat, dat had

ik nog nooit ergens gezien", zegt Anna Trzop, aan tafel in een café in de gemeente Schaarbeek. Toen ze jaren geleden van Polen naar Brussel verhuisde, was het een van de eerste dingen die haar opviel, en waar ze nooit aan gewend raakte. "Voor mij heeft netheid te maken met respect. Respect voor de stad, voor de mensen die er wonen. Als je overal afval ziet, geeft dat het gevoel dat de regels er niet toe doen."

Ietwat onfrisse stad

Voor haar collega Jonathan De Jonck, die opgroeide in het kleinere Sint-Niklaas in Oost-Vlaanderen, maakte Brussel al vroeg een opvallende indruk. "Ik herinner me als kind een uitstapje naar Brussel. Vooral de geur op straat is me bijgebleven. Brussel heeft al lang de reputatie van een ietwat onfrisse stad." Volgens hem is het huidige afvalstelsel achterhaald. "Als je ziet hoe de bevolkingsdichtheid is toegenomen, is het absurd dat we qua afvalophaling nog altijd op dezelfde manier als vroeger werken."

In steden als Parijs verdwijnt afval grotendeels uit het straatbeeld, via containers of ondergrondse systemen, en ook in New York wordt die omslag nu gemaakt. Brussel experimenteert daar voorzichtig mee en

'Het is absurd dat we qua afvalophaling nog altijd op dezelfde manier als vroeger werken'

werkt aan een systeem met lokale afvalopslagplaatsen, waarvoor de nieuwe Gewestregering een budget van 4 miljoen euro heeft vrijgemaakt. Maar het grootste deel van de stad werkt nog altijd zoals decennia geleden.

Volgens Brussels staatssecretaris Audrey Henry, namens het liberale MR bevoegd voor netheid, is dat historisch gegroeid. "Het systeem hangt samen met de evolutie van afvalsortering", vertelt Henry. "Vroeger werd alles in één zak verzameld, terwijl vandaag steeds meer wordt gesorteerd. De Brusselaars hebben daarin een duidelijke vooruitgang geboekt. Die evolutie heeft echter ook geleid tot een toename van het aantal zakken. Dat maakt het

straatbeeld soms minder overzichtelijk.”

Maar zelfs een beter systeem zou botsen op een tweede probleem: de versnippering van bevoegdheden. Brussel bestaat uit negentien gemeenten, met elk eigen regels en prioriteiten. Daarbovenop zijn er gewestelijke diensten en andere instanties die elk een stukje van de openbare ruimte beheren.

“Neem een plek zoals de Kunstberg”, zegt Jonathan De Jonck van Brussel (Pou) belle. “Daar zijn meer dan vijf instanties allemaal deels verantwoordelijk voor de netheid: de regionale diensten Net Brussel en Leefmilieu Brussel, de dienst netheid van de Stad Brussel en de spoorwegdienst NMBS. En voor het verwijderen van graffiti

‘Wij verwachten dat er goed gesorteerd wordt en dat men respect heeft voor de openbare ruimte’

op muren is zelfs nog een andere partij verantwoordelijk, de Regie der Gebouwen.”

Het resultaat is wat Brussel (Pou) belle een ‘institutionele lasagne’ noemt: lagen van verantwoordelijkheid overlappen elkaar, maar sluiten niet noodzakelijk altijd op elkaar aan. Vuil blijft liggen, en iemand daar rechtstreeks op aanspreken is niet eenvoudig. Volgens Trzop is dat een van de kernproblemen. “Netheid stopt niet aan een gemeentegrens. Maar in Brussel

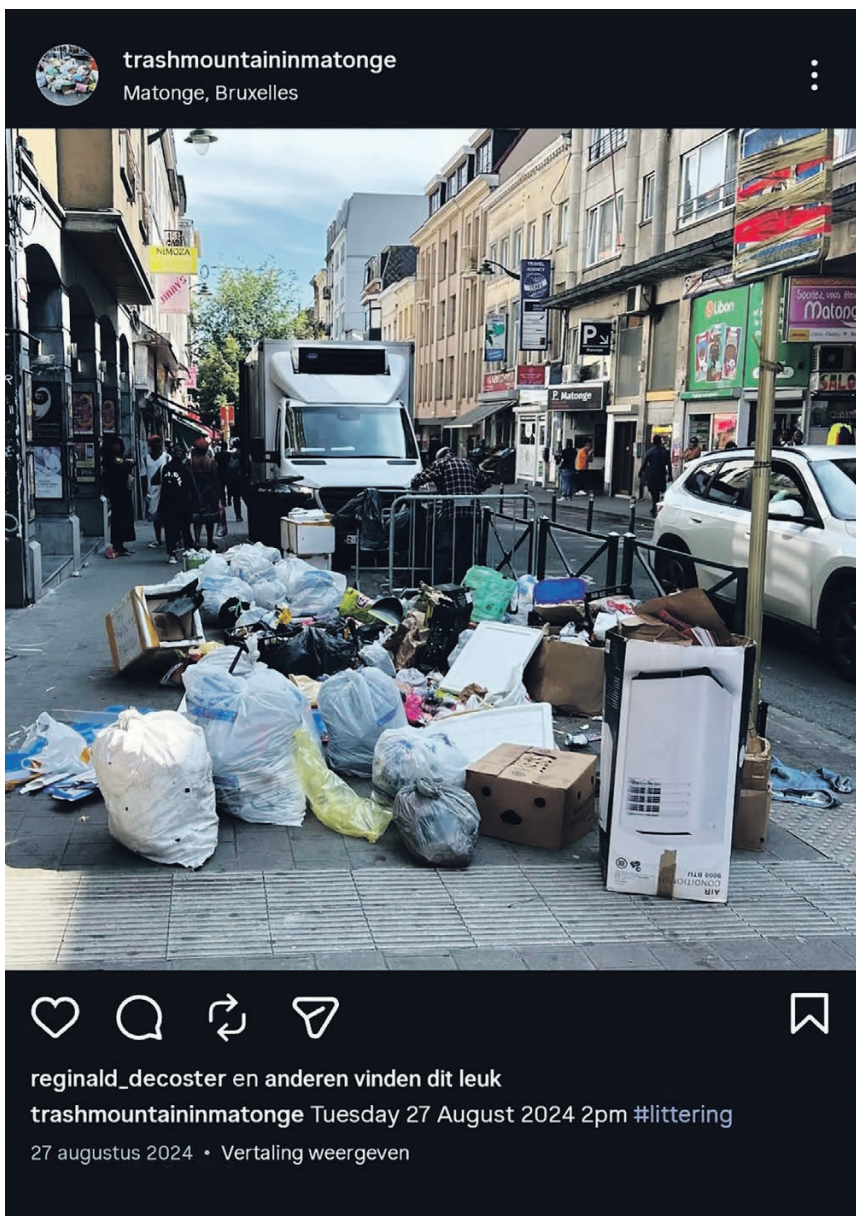
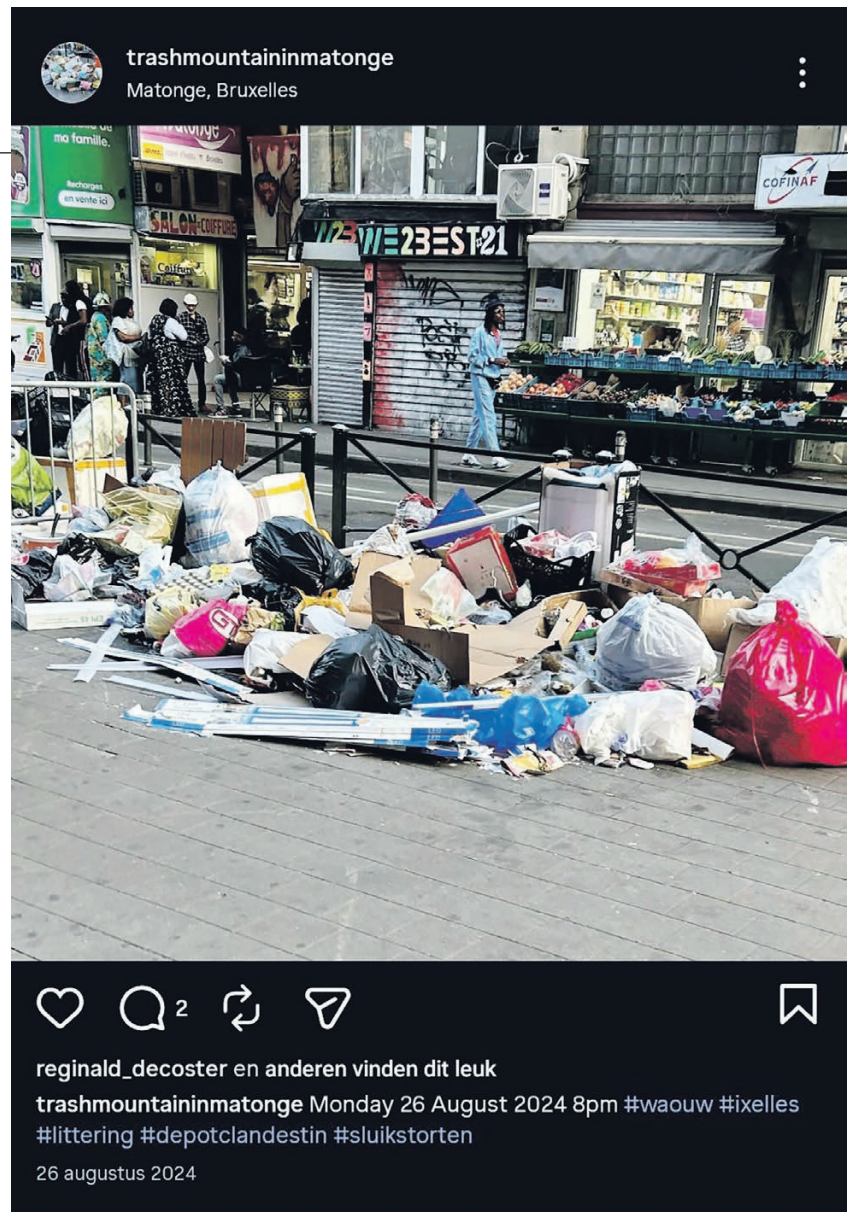
wordt het wel zo georganiseerd.”

Ook daar ligt een rol voor de politiek. Staatssecretaris Henry erkent de complexiteit, maar wijst op overleg tussen de verschillende niveaus. “Het is niet eenvoudig om die bevoegdheden te hertekenen. Ik heb alle bevoegde wethouders samengebracht om een duidelijke richting vast te leggen. Ons doel is eenvoudig: een proper en aangename Brussel. Tegelijk rekenen we ook op de Brusselaars zelf: zij verwachten terecht dat hun afval correct wordt opgehaald, maar wij verwachten ook dat er goed gesorteerd wordt en dat men respect heeft voor de openbare ruimte.”

Wie het probleem alleen bij het systeem legt, ziet namelijk maar een deel van het verhaal. Op straat is ook gedrag zichtbaar dat het probleem verergert: zakken die te vroeg buiten staan, afval dat eraan wordt gegooid. Maar waarom begint het met één zak, maar blijft het daar zelden bij?

Afval trekt afval aan, zegt sociaal psycholoog Frank Van Overwalle (Vrije Universiteit Brussel). “Het geeft de boodschap af: hier mag het. Zo stapelt het zich op. Om propere straten te krijgen, is er nultolerantie nodig.” Tegelijkertijd benadrukt hij dat handhaving alleen niet volstaat. “Er is ook sociale controle nodig. Mensen moeten zich verantwoordelijk voelen voor hun straat. In een internationale stad als Brussel, met veel verschillende culturen, is dat niet eenvoudig.”

Boven op het dagelijkse afval speelt er nog een ander probleem: sluikestort. Illegaal gedumpt afval duikt overal in de stad op, van kapotte meubels tot bouwmaterialen. In 2024 werd er meer dan 5200 ton sluikestort opgehaald in Brussel, blijkt uit cijfers van Net Brussel. Dat cijfer stijgt al jaren. Het

gaat dus niet om uitzonderingen, maar om een structureel probleem. Volgens critici speelt een gebrek aan handhaving daarin een rol. Wie weinig kans loopt om betrapt te worden, voelt minder een drempel om afval illegaal te dumpen.

Net Brussel werkt met twintig controleurs, en daarnaast heeft elke gemeente ook haar eigen controleurs die administratieve sancties mogen opleggen, licht een woordvoerder van Net Brussel desgevraagd toe. “Maar het is onmogelijk om op elke potentiële sluikestortlocatie voortdurend aanwezig te zijn. Zelfs met extra camera’s zouden we niet alle vervuilers kunnen opsporen.”

Naast controles investeert de organisatie in het verstrekken van duidelijke informatie over de geldende regels. “In Brussel is er

‘Het is onmogelijk om op elke potentiële sluikestortlocatie voortdurend aanwezig te zijn’

een groot verloop van bewoners, met mensen die uit andere landen komen of regelmatig van wijk veranderen. Dit maakt het noodzakelijk om extra initiatieven te nemen, zoals *Welcome packs* voor nieuwe bewoners in de verschillende wijken, met meestal een brochure of flyers waarin allerlei instructies staan over het afvalbeheer.”

Ook ruimtelijke ordening speelt een sleutelrol. “We merkten bijvoorbeeld dat op de Zuidlaan de invoering van een parkeerverbod voor bestelwagens de netheid aanzienlijk heeft verbeterd: vroeger verstopten de voertuigen het zicht en vergemakkelijkten ze sluikestorten. Sinds de maatregel is de Zuidlaan vrijgemaakt en is de situatie merk-

baar verbeterd. Kortom, het is beter om het probleem van sluikestorten niet uitsluitend vanuit het perspectief van controle te benaderen.”

Dat het anders kan, blijkt uit andere Europese steden. In Parijs, Kopenhagen en ook in Amsterdam is afval minder zichtbaar en beter georganiseerd, volgens Brussel (Pou) belle. Containers, duidelijke regels en frequente ophaling zorgen ervoor dat vuil zich minder opstapelt. Als de infrastructuur duidelijk is, volgen mensen sneller de regels.

Gescheiden inzamelsysteem

Toch is het beeld in Brussel niet uitsluitend negatief. De stad scoort opvallend goed op het vlak van recycling, onder meer dankzij het systeem van gekleurde afvalzakken dat het afval in duidelijke stromen opsplijst. Dat gescheiden inzamelsysteem zorgt ervoor dat materialen efficiënter worden gerecycled en wordt vaak gezien als een van de sterkere punten van het afvalbeleid.

Intussen groeit het aantal initiatieven dat het probleem probeert aan te pakken. Brussel (Pou) belle is daar een van de opvallendste voorbeelden van. Wat begon als een Instagramaccount met foto’s van afvalplekken, groeide uit tot een burgercollectief met concrete voorstellen. Hun aanpak is bewust constructief.

De organisatie pleit voor ondergrondse containers, duidelijkere verantwoordelijkheden, strikte handhaving en betere informatieverstrekking. Tegelijk proberen ze mensen te betrekken als ‘trashvrienden’, zoals ze het zelf noemen. “Er wordt al genoeg geklaagd”, zegt Trzop. “Wij willen vooral laten zien dat het anders kan.”

Hun ambitie is groot: tegen 2030, als België tweehonderd jaar bestaat, moet Brussel een stad zijn waar niemand nog klaagt over vuil. Of dat realistisch is, blijft de vraag. Intussen wordt de afvalberg in Matongé nog elke dag opgeruimd, en toch komt hij elke dag terug. Zolang die cyclus niet wordt doorbroken, zal Brussel zijn afval niet weg krijgen.